

KAMIENIE MIŁOWE

Europejskie Dni Dziedzictwa w Polsce 2011
Dolny Śląsk

Europejskie Dni Dziedzictwa
Wspólne działanie Rady Europy i Komisji Europejskiej

Patronat honorowy

Minister
Kultury i Dziedzictwa
Narodowego

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Ogólnopolski koordynator EDD

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Dolnośląski koordynator EDD

MUZEUM
NARODOWE
we Wrocławiu

MUZEUM
ETNOGRAFICZNE
we Wrocławiu

KAMIENIE MIŁOWE

Europejskie Dni Dziedzictwa w Polsce 2011
Dolny Śląsk

10.09-18.09.2011

www.edd2011.pl

www.mn.wroclaw.pl

www.muzeumetnograficzne.pl

Patroni medialni

Muzeum Narodowe we Wrocławiu
2011

Spis treści:

Bierutów	6
Bolesławiec	8
Bolków	10
Bystrzyca Kłodzka	12
Chełmsko Śląskie	14
Dobroszyce	16
Drogosław	17
Duszniki-Zdrój	18
Dzierżoniów	20
Głogów	22
Jawor	24
Jaworzyna Śląska	28
Jelenia Góra	30
Jelenia Góra - Jagniątków	32
Karpacz	34
Kłodzko	36
Krzyżowa	40
Kudowa-Zdrój	42
Legnickie Pole	43
Ludwikowice Kłodzkie	44
Łomnica	46
Mysłakowice	48
Niemcza	50
Oborniki Śląskie	52
Polanica-Zdrój	54
Siedlęcín	56
Sierpnica	58
Staniszów	60
Stara Morawa	62
Syców	64
Świdnica	66
Świerzawa	68
Wałbrzych	70
Wisznia Mała	72
Wleń	74
Ziębice	76
Złotoryja	77
Złoty Stok	78
Wrocław	82-97
Dolina Pałaców i Ogrodów	100-111

Szanowni Państwo,

Europejskie Dni Dziedzictwa to jedna z najcenniejszych unijnych inicjatyw, która co roku odbywa się w 49 krajach. Jako marszałek województwa dolnośląskiego z dumą objąłem nad nią patronat. Tegoroczne Europejskie Dni Dziedzictwa są dla nas szczególnie ważne, ponieważ przypadają na okres polskiej prezydencji w Unii Europejskiej. Stwarzają zatem doskonałą szansę na promocję Dolnego Śląska i za-

prezentowanie dziedzictwa kulturowego naszego regionu. Organizowane w dniach 11–12 października 2011 r. Europejskie Forum Dziedzictwa wpisane zostało do kalendarza oficjalnych wydarzeń towarzyszących polskiej prezydencji w Radzie UE. Jestem przekonany, że ta inicjatywa ułatwi społecznościom lokalnym na Dolnym Śląsku wymianę doświadczeń kulturalnych. Mam również nadzieję, że towarzyszące jej wykłady, wystawy i koncerty pomogą w zrozumieniu naszego wspólnego europejskiego dziedzictwa.

Jako marszałek województwa dolnośląskiego gorąco zachęcam do udziału w tym wyjątkowym wydarzeniu.

Z poważaniem

Rafał Jurkowiak

Dom Ziemi Bierutowskiej, budynek ZSP**kościół pw. św. Katarzyny
pl. Kościelny 2****17-18.09, godz. 16.00-18.00****745 lat Bierutowa – wystawa, seminarium historyczne****65 lat szkoły – obecnego ZSP - oraz zespołu „Bierutowianie”****30-lecie odzyskania kościoła pw. św. Katarzyny****30-lecie Domu Kultury i Ogniska Muzycznego****30 rocznica Klubu „Ster”**

EDD zbiegają się z ważnymi – milowymi dla naszej społeczności – rocznicami wydarzeń, które kształtowały tożsamość ludności ziemi bierutowskiej i wpływały na jej rozwój. Z tej okazji planujemy wesprzeć odbudowę krzyża pokutnego z lasu koło Kijowic. Planujemy również renowację tablicy z 1613 r. i wyeksponowanie jej na murze obronnym obok Domu Ziemi Bierutowskiej.

Organizator:

Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Bierutowskiej Europa – Przyszłość,
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych, pl. Kościelny 2, 56-420 Bierutów,
Ewa Powązka, Andrzej Woźniak, Magdalena Lisowska,
tel. 713 146 241,
e-mail: zspbierutow@wp.pl.

Dojazd:

Trasa Oleśnica – Namysłów.

Bierutów

Bolesławiec

**Ul. Kubika – plasty, plac przed pomnikiem
„Polski Walczącej”
16.09, godz. 10.00**

„Etniczne kamienie milowe” – Ocalić przeszłość
Bolesławieckie Miejsca Pamięci ofiar II wojny światowej
– wycieczka po mieście prowadzona przez Zdzisława Abramowicza.

Organizator:
Muzeum Ceramiki, ul. A. Mickiewicza 13, 59-700 Bolesławiec,
Andrzej Olejniczak, tel. 756 442 200,
e-mail: poczta@muzeum.boleslawiec.net.

Dojazd:
Centrum miasta, parking dla autokarów znajduje się na terenie
PKP.

Zamek Bolków**17.09, godz. 13.00-18.00****18.09, godz. 11.00-14.00****XVII-wieczny Piknik Historyczny**

Impreza pokazująca kulturę i obyczaje XVII-wiecznej Europy. W tym roku nacisk będzie położony na prezentację ciekawostek technicznych związanych z budownictwem obronnym.

Organizator:

Zamek Bolków, Oddział Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze,
59-420 Bolków, Adam Łaciuk, tel. 757 413 297,
e-mail: kustosz@zamek-bolkow.info.pl.

Dojazd:

Autobusem z Wrocławia – kierunek Jelenia Góra. Samochodem –
droga nr 3 w kierunku Jakuszyce; droga nr 5 w kierunku Lubawki.

Bolków

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka**pl. Wolności 16
18.09, godz. 17.00**

Wystawa fotograficzna „Miejsca związane z Polakami w północnej Rosji” Związek Sybiraków dokumentuje losy polskich zesłańców na terenie byłego ZSRR. Wielu z nich pamięta miejsca – kamienie milowe swego życia – których przekroczenie wywołało nieodwracalne zmiany. Są to np. punkty etapowe, osady leśne, zesłańcze mogiły. Aktywna współpraca ze Stowarzyszeniem „Memorial” oraz innymi rosyjskimi społecznikami pozwoliła nam zgromadzić spore archiwum współczesnych fotografii miejsc i obiektów będących kamieniami milowymi naszej wspólnej historii.

Organizator:

Związek Sybiraków Koło Bystrzyca Kłodzka, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka, ul. Wojska Polskiego 20, 57-500 Bystrzyca Kłodzka, Janusz Kobryń, Robert Duma – dyrektor, tel. 74 811 14 47, e-mail: bibbystrzyca@wp.pl, sybiracy@interia.pl.

Dojazd:

Centrum miasta, kierunek Rynek Główny.

Muzeum Filumenistyczne**Mały Rynek 1
14.09, godz. 11.00**

Aelurius i inni. Tradycje historiografii hrabstwa kłodzkiego
– wykład Ireny Klimaszewskiej

Ważne pozycje historiografii hrabstwa kłodzkiego stanowią nieoceniony materiał badawczy. Prace naukowe prowadzone nad poszczególnymi źródłami dostarczają współczesnym mieszkańcom ziemi kłodzkiej ogromną ilość wiedzy historycznej, na bazie której kształtuje się nasza świadomość regionalna. Dzięki studiowaniu dawnych źródeł poznajemy kulturę wielu nacji, które w minionych wiekach zamieszkiwały ziemię hrabstwa. Nasza obecność na ziemi kłodzkiej to kolejny kamień milowy w jej historii. Warto poznać dawne dzieje naszego regionu odczytane dla nas z kart oryginalnych źródeł pisanych, z których część przechowywana jest w zbiorach muzealnych na ziemi kłodzkiej. Irena Klimaszewska prezentuje największe, a zarazem najciekawsze z nich, analizując ważniejsze wydarzenia w historii regionu. Podczas spotkania będzie można oglądać oryginalne księgi, na których spisano historię hrabstwa kłodzkiego.

Organizator:

Muzeum Filumenistyczne w Bystrzyce Kłodzkiej, Mały Rynek 1, 57-500 Bystrzyca Kłodzka, Tomasz Nowicki – dyrektor, tel. 748 110 637, e-mail: muzeum.filumen@wp.pl.

Dojazd:

Muzeum mieści się w centrum miasta przy Małym Ryнку.

Zespół drewnianych domów „Dwunastu Apostołów”

ul. Sądecka 15

11-18.09, godz. 11.00-18.00

Warsztaty „Od posiania do utkania” starą metodą z XVIII w.

(wielkość grup – ok. 15 osób; czas trwania – ok. 1,5 godz.;

2 warsztaty w ciągu dnia).

Organizator:

Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Chelmska Śląskiego „Tkacze Śląscy”, ul. Sądecka 15, 58-407 Chelmsko Śląskie, Teresa Sobala –prezes, tel. 609 169 191, e-mail: teresasobala@tlen.pl.

Dojazd:

Kamienna Góra - Lubawka drogą nr 5; Kamienna Góra – Krzeszów – Chelmsko Śląskie.

**Chelmsko
Śląskie**

Dobroszyce

Pałac w Dobroszycach
ul. Wojska Polskiego 25
10-11, 17-18.09.
godz. 11.00-17.00

Cykliczne zwiedzanie pałacu w Dobroszycach oraz przypałacowego parku, wykłady związane z historią Dobroszyc i pałacu, koncert muzyki dawnej, turniej rycerski, zabawy dla dzieci itp. Imprezy przybliżać będą kamienie milowe w historii powstawania Dobroszyc i rolę pałacu w tym procesie.

Organizator:
Fundacja Partnerstwo JADWIGA, ul. Wojska Polskiego 25,
56-410 Dobroszyce,
Adam Traczyk, tel. 314 12 23, 314 14 85,
e-mail: jadviga@jadviga.eu.

Dojazd:
Z kierunku Warszawy w Oleśnicy zjazd na wiadukcie na trasę do Trzebnicy, z kierunku Wrocławia w Borowej w lewo i prosto do Dobroszyc.

Drogosław

Miejska Biblioteka Publiczna
– Filia w Drogosławiu
ul. Świdnicka 60
12.09, godz. 17.00

Konkurs plastyczny „Kamienie milowe Nowej Rudy”. Wystawa prac pokonkursowych uczniów noworudzkich szkół.
Sesja popularnonaukowa „Kamienie milowe Nowej Rudy”.

Wolontariusze z Miejskiego Zespołu Szkół Nr 1 w Nowej Rudzie wraz z uczniami przygotują wystawę prac plastycznych i fotografii. Wystawa promować będzie bogate dziedzictwo kulturowe miasta widziane oczami młodzieży, którzy będą poszukiwać odpowiedzi na pytanie, co można nazwać kamieniem milowym, wydarzeniem ważnym dla rozwoju ich miejscowości. Odbędzie się także sesja popularnonaukowa.

Organizator:
Fundacja Odnowy Ziemi Noworudzkiej, ul. Strzelecka 2a,
57-450 Nowa Ruda, Teresa Bazala – prezes,
tel. 748 733 705,
e-mail: frost@netgate.com.pl.

Dojazd:
Od Kłodzka należy kierować się obwodnicą do dzielnicy Drogosław. Od strony Wałbrzycha zatrzymać się w pierwszej dzielnicy – Drogosław.

Duszniki- -Zdrój

**Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju
ul. Kłodzka 42**

11.09, godz. 11.00-12.00 – prelekcja
(sala audiowizualna, max. 50 osób)

12.00-13.30 – warsztaty czerpania papieru (czerpalnia)

**Papier kamieniem... milowym. Papier w technice,
kulturze i sztuce – prelekcja**

Prelekcję wygłoszą pracownicy Muzeum Papiernictwa: dr hab. Maciej Szymczyk – dyrektor Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju, Teresa Windyka – kierownik Działu Historii Papiernictwa, Jan Bałchan – kierownik Działu Historii Papiernictwa Współczesnego oraz Beata Dębowska – kierownik Działu Miejskiego.

Warsztaty czerpania papieru przeprowadzi Dagmara Kacperowska. Papier jest powszechnie uznanym dobrem, jednym z najważniejszych wynalazków w dziejach ludzkości. Od ponad 1900 lat służy nam w codziennym życiu w postaci różnych wyrobów – od papierów higienicznych po banknoty i dokumenty.

Organizator:

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju, ul. Kłodzka 42,
Dorota Zielińska-Pytłowy, Dagmara Kacperowska,
tel. 748 669 248, wewn. 26,
e-mail: oswiat@muzpap.pl, dzielins@muzpap.pl.

Dojazd:

Muzeum usytuowane jest obok międzynarodowej trasy E 67, przy wjeździe do Dusznik-Zdroju. Bezpłatny parking dla autokarów i samochodów osobowych znajduje się przed wjazdem do Dusznik-Zdroju, po prawej stronie międzynarodowej trasy E 67.

Dzierżoniów

Sowigórskie Muzeum Techniki

ul. Sienkiewicza 19

17-18.09, godz. 10.00-18.00

Góry Sowie - europejski fenomen systemu technicznego:

- zaprezentowanie zbiorów muzeum, wystawa prezentująca zabytki techniki Gór Sowich, pomniki architektury przemysłowej Dzierżoniowa, zabytki techniki Rumunii,
- projekcje filmów o zabytkach techniki regionu,
- piknik na sznycach - przejazdy drezynami.

Na obszarze cywilizacyjnym Gór Sowich wypracowano unikatowy system gospodarczy i techniczny, którego wyznacznikiem pozostaje przemysł wiejski, a nie rolnictwo, w XX w. w coraz większym stopniu dopełniany gospodarką turystyczną. Procesy przemiany znaczone są tutaj imponującymi dziełami techniki, składającymi się na istotę dziedzictwa kulturowego regionu. Zapisowi tej tradycji służy Sowigórskie Muzeum Techniki z kolekcją obrazującą dzieje przemysłu włókienniczego, gazowego, energetycznego, kolejnictwa, historii komputerów i informatyki.

Organizator:

Fundacja Otwartego Muzeum Techniki, Holownik Parowy Nadbor, górny awanport śluzy Szczytniki, Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław, Wioletta Joanna Wrona, tel. 713 279 902; 663 716 061, e-mail: nadbor@pwr.wroc.pl.

Dojazd:

Dzierżoniów położony jest 57 km na południe od Wrocławia. Muzeum usytuowane jest w dawnej parowozowni tuż przy stacji kolejowej PKP.

Głogów

Zamek Książąt Głogowskich

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

ul. Brama Brzostowska 1

10.09, godz. 14.00-17.30

„Mosty do Polski”

Uczestnicy będą mogli zapoznać się z historią głogowskich mostów przez Odrę oraz historycznymi związkami Głogowa z Polską (głównie z Wielkopolską).

Po części wykładowej w zamku odbędzie się zwiedzanie z przewodnikiem wybranych obiektów – mostów drogowych i kolejowych. Maksymalnie 3 grupy uczestników po ok. 30 osób wezmą udział w ilustrowanym wykładzie w siedzibie towarzystwa oraz w zwiedzaniu wybranych obiektów. Łącznie około 1 godz. dla jednej grupy. W przeszłości nadodrzański Głogów był bramą do Polski wczesnonapiastowskiej, a następnie (połowa XIV-koniec XVIII w.) miastem przygranicznym. Takie położenie nadało mu szczególne znaczenie militarne i handlowe. Głogów znajdował się na szlaku z Saksonii do Wielkopolski i nad Bałtyk. Również samo miasto utrzymywało ożywione kontakty handlowe, zwłaszcza z sąsiednią Wielkopolską. W okresie prześladowań religijnych mieszkańcy Głogowa i księstwa szukali schronienia w pobliskiej Rzeczypospolitej. Z kolei w czasach pruskich liczni Wielkopolanie służyli w głogowskim garnizonie. A po 1945 r. znów stali się najliczniejszą regionalnie grupą osadników w polskim już Głogowie. W kontekście historycznym pojęcie „Mosty do Polski” ma znaczenie zarówno praktyczne (mosty drogowie i kolejowe przez obydwa nurty Odry), jak i symboliczne. To stanowi kanwę naszej imprezy – opowieści.

Organizator:

Towarzystwo Ziemi Głogowskiej, ul. Brama Brzostowska 1,
67-200 Głogów, Antoni Bok – wiceprezes,
tel. 768 354 677, 503 691 436, e-mail: abok@op.pl.

Dojazd:

Z kierunków: Wrocław, Legnica, Bolesławiec, Żagań, Zielona Góra – dojazd do centralnie położonego ronda Konstytucji 3 Maja, stamtąd ul. Brama Brzostowska (parking przy markecie). Z kierunków Wolsztyn, Leszno i Góra Śl., po przejechaniu mostu – ul. Brama Brzostowska.

Zamek Książąt Głogowskich

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

ul. Brama Brzostowska 1

10.09, godz. 16.00

Głogów Piastów i Jagiellonów – wykład

godz. 17.00

Spacer po Głogowie – Stare Miasto (ok. 1-1,5 godz.)

11.09, godz. 15.00

Ginące zawody – wykład

godz. 16.00

Koncert muzyczny połączony z pokazem multimedialnym (ok. 1 godz.)

W ponadtysiącletniej historii Głogowa swoistymi kamieniami milowymi, kluczowymi dla jego losów były dwa fakty – powstanie piastowskiego grodu, który zastąpił dawny, plemienny, oraz lokacja i rozwój miasta. Zaproponowane przedsięwzięcia, mają na celu przybliżenie tych faktów, zobrazowanie procesu przejścia od siedziby grodowej do substancji miejskiej, ukazanie ikonografii miasta, a także odwołanie się do najważniejszych wydarzeń z jego dziejów.

Organizator:

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie,
ul. Brama Brzostowska 1, 67-200 Głogów,
Agnieszka Filipczak – kierownik,
tel. 768 341 081 (Dział Edukacji), e-mail: zamek1@tlen.pl.

Muzeum Regionalne w Jaworze ul. Klasztorna 6

**Pomieszczenia dawnego, gotyckiego kapitulara oraz skrzydło krużganków mieszczących się w przestrzeni dawnego klasztoru bernardynów
17.09, godz. 16.00**

Przekraczanie niemożliwego. Kościół Pokoju w Jaworze w X rocznicę wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO – wernisaż wystawy

Wystawa przybliży spującą spuściznę kulturową protestantów na Dolnym Śląsku w XVI-XVII w. ze szczególnym uwzględnieniem tła historycznego okresu wojny trzydziestoletniej jako okoliczności budowy kościołów pokoju. Drugim komponentem ekspozycji będzie spojrzenie na budowlę architektoniczną jako fenomen w dziedzinie konstrukcji ciesielskiej. Elementami obrazującymi tematykę będą ekspozaty z epoki, plansze, mapy, ryciny, dokumenty oraz modele przekrojowe konstrukcji i bryły Kościoła Pokoju w Jaworze.

Jednym z najcenniejszych pomników historii i dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wyznaczających pewien przełom w uwarunkowaniach polityczno-społeczno-religijnych na obszarze tej części Europy jest bez wątpienia Kościół Pokoju w Jaworze. Pozwolenie na wzniesienie tego monumentu śląskim protestantom przez władze cesarskie stało się swoistym „kamieniem milowym” na drodze do dialogu wyznań, w okolicznościach jednego z najdłuższych i najkrwawszych w dziejach ludzkości konfliktów zbrojnych: wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Fenomen jaworskiego Kościoła Pokoju to także niespotykana na owe czasy rozpiętość konstrukcji zbudowanej z materiałów nietrwałych: drewna, słomy, gliny. Pierwsza tego rodzaju fundacja budowlana okazała się wyzwaniem dla XVII-wiecznych śląskich inżynierów i budowniczych. Skala założenia oraz przełomowe wydarzenie historyczne towarzyszące wzniesieniu jaworskiej świątyni zadecydowały o wpisie zespołu kościołów pokoju w Jaworze i Świdnicy na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w 2001 r. Z okazji dziesięciolecia tego wydarzenia planowana jest wystawa stała w siedzibie jaworskiego muzeum.

Nawiązując do tytułu wystawy, zobrazuje ona „kamień milowy” w kontekście „przekraczania niemożliwego” zarówno w sytuacji polityczno-wyznaniowej, jak również na tle osiągnięć konstrukcyjnych i myśli budowlanej epoki baroku.

Organizator:

Muzeum Regionalne w Jaworze, ul. Klasztorna 6,
59-400 Jawor, Teresa Chołubek-Spyt – p.o. dyrektora,
tel. 768 703 086, 768 702 321, 604 175 644,
e-mail: muzeum@muzeumjawor.pl.

Dojazd:

Z Wrocławia dojazd autostradą w kierunku Legnicy, następnie zjazd w okolicy Wądroża Wielkiego lub przy wjeździe do Legnicy na południe, w kierunku Wałbrzycha. Ponadto możliwość dojazdu kolejną relacją Legnica – Świdnica – Kłodzko oraz komunikacją autobusową z większych ośrodków miejskich Dolnego Śląska.

Jawor

Dziedzinniec Banku PKO SA – na dzień zamknięty

pl. Bankowy 1

10.09, godz. 11.00-13.00

Dzień otwarty w bastii „Zamek Anioła”

– prezentacja wmurowanych w jej ścianę sześciu krzyży kamiennych (tzw. pokutnych). Okolicznościowy wykład w plenerze. Wydanie folderu poświęconego krzyżom i kapliczkom pokutnym z terenu powiatu jaworskiego.

Krzyże i kapliczki pokutne są pamiątkami średniowiecznego prawa karnego. W powiecie jaworskim jest ich dwadzieścia cztery – z czego w Jaworze osiem – co stawia nas w czołówce krajowej. To właśnie ze Stanowic oddalonych o 25 km od Jawora pochodzi najstarszy zapis umowy pojednawczej (kompozycyjnej). Spisana ona została w 1305 r. przez kancelarię księżnej Beatrycze – żony księcia jaworskiego Bolka I. Tuż koło Jawora znajduje się jedna z najwyższych w Europie kapliczek pokutnych.

Organizator:

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Księstwo Jaworskie”,
Rynek 5, 59-400 Jawor, Bogdan Krupa – prezes,
tel. 502 552 561, Piotr Pacak, tel. 768 704 590,
e-mail: ppacak@op.pl.

Dojazd:

Na pl. Bankowy wchodzi się od ul. Poniatowskiego.

Jaworzyna Śląska

Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku
ul. Towarowa 4
17.09, godz. 12.00-23.00

VIII Spotkanie „Nasza Historia Harley-Davidson”

Na wrześniowe spotkanie zostaną zaproszeni motocykliści z całej Polski. Powstanie spektakl teatralny „Historia, kultura, obyczaje i motocykle XX w.” Na podstawie scen z minionego wieku publiczność będzie mogła poczuć się jak w wehikule czasu i poznać rozwój marek Harley-Davidson oraz Indian. Występom będą towarzyszyć oryginalne filmy oraz przeboje muzyczne z XX w. Ponadto wiele atrakcji, m.in. przejażdżki czynnym parowozem TKT 48-18 oraz występy lokalnych zespołów.

Organizator:

Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku, ul. Towarowa 4,
58-140 Jaworzyna Śląska, Paulina Kowalczyk,
tel. 746 374 330, 602 407 401,
e-mail: promocja@muzeumtechniki.pl.

Dojazd:

10 km od Świdnicy drogą na Strzegom.

Jelenia Góra

Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze
Pawilon Norweski w Parku Norweskim
ul. Wolności 268

17.09
Wspaniałe siedziby muzeum w Cieplicach
godz. 14.30 , 16.00 – prelekcja multimedialna

16.00 – wycieczka z oprowadzeniem do zespołu poklasztornego

Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze utworzono w 1954 r., jako Muzeum Przyrodnicze w Cieplicach Śląskich-Zdroju. Założono je na bazie pozostałości po zbiorach Schaffgotschów (biblioteka, rzemiosło, dzieła sztuki, naturalia), które w czasach świetności zwano „Skarbem Śląska”. Do 1945 r. zbiory te przechowywane były w części klasztoru cystersów w Cieplicach, w pałacu w Cieplicach i w pałacu w Sobieszowie. W latach 1945-1952, zostały wywiezione z Cieplic do różnych instytucji w całej Polsce, często o pierwszorzędnej randze, i w ten sposób rozproszone.

Powstałe na resztkach tego „Skarba” Muzeum Przyrodnicze w Cieplicach mieściło się już tylko w małej części obiektu poklasztornego, w tzw. Długim Domu. Funkcjonowało tam w latach 1954-1965. W 1965 r. zostało przeniesione do Pawilonu Norweskiego w Parku Norweskim w Cieplicach, gdzie funkcjonuje do dzisiaj. W 1976 r. zmieniono jego nazwę, w związku z włączeniem Cieplic w obszar administracyjny Jeleniej Góry, na Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze. W 2010 r. z inicjatywy obecnego dyrektora muzeum, miasto Jelenia Góra, pozyskało część obiektu poklasztornego cystersów w Cieplicach, celem przeniesienia tam Muzeum Przyrodniczego. Właściwie – powrotu części zbiorów Schaffgotschów na dawne miejsce, gdzie były przechowywane i eksponowane. Środki finansowe pozyskane z Unii Europejskiej pozwoliły na powrót placówki do centrum Cieplic już w 2012 r. Co ciekawe, w 2011 r. Cieplice otrzymały własną radę i stały się faktycznie dzielnicą Jeleniej Góry. Wszystkie obiekty zajmowane przez Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze były jedyne w swoim rodzaju i wspaniałe, jedne z najciekawszych w skali Dolnego Śląska, Polski i Środkowej Europy. Ich historia, architektura i znaczenie dla dziedzictwa kulturowego są mało znane, a warte upowszechnienia i znalezienia im właściwego miejsca na mapie najcenniejszych zabytków naszego kraju.

Organizator:
Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze, ul. Wolności 268,
58-560 Jelenia Góra, Stanisław Firszt – dyrektor, tel. 757 551 506,
e-mail: muzeum@muzeum-cieplice.pl.

Dojazd:
Od centrum Jeleniej Góry, w kierunku Cieplic, ul. Wolności do końca, przy skręceniu na Podgórzyn znajduje się Park Norweski, a w nim Pawilon Norweski.

Jelenia Góra - Jagniątków

Muzeum Miejskie „Dom Gerharta Hauptmanna”

w Jeleniej Górze – Jagniątkowie

ul. Michałowicka 32

13.09, godz. 12.00-17.00

Pokaz filmu oraz prelekcja poświęcona ucieczkom Niemców wschodnich w ostatnie fazy istnienia NRD

Impreza odwołująca się w swym charakterze do tzw. historii wielkiej, która w regionalnej odsonie oznacza również małe wydarzenia, ale często znaczące, a nawet przełomowe dla dziejów całej Europy. W sali multimedialnej muzeum zostanie zaprezentowany film „Żegnaj DDR” ukazujący ludzki i polityczny wymiar upadku komunizmu, wprowadzający widza w klimat tamtych dni, a także prezentujący mało znany epizod polsko-niemieckiej historii. Przypomina pamięć o wydarzeniach, które miały duży wpływ na upadek muru berlińskiego i na czasy obecne. Projekcja zostanie poprzedzona słowem wstępnym wygłoszonym przez świadków tamtych wydarzeń. Po filmie dyskusja z udziałem dr Marka Prawdy – ambasadora RP w RFN.

Organizator:

Muzeum Miejskie „Dom Gerharta Hauptmanna”,

ul. Michałowicka 32, 58-570 Jelenia Góra,

Julita Izabela Zaprucka – dyrektor,

tel. 757 553 286, fax. 757 556 395

e-mail: kontakt@muzeum-dgh.pl

Dojazd:

W Jeleniej Górze należy kierować się na dzielnicę Sobieszów, a następnie Jagniątków. W Sobieszowie trzeba skrócić w kierunku Jagniątkowa zgodnie z drogowskazem. Na drodze umieszczone są również znaki prowadzące do muzeum. Istnieje możliwość dojazdu autobusem miejskim linii nr 15 w kierunku Jagniątkowa zgodnie z drogowskazem. Na drodze umieszczone są również znaki prowadzące do muzeum.

Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu
ul. Kopernika 2
18.09, godz. 17.00

Dolny Śląsk jako kraina azylu. Exodus tyrolskich protestantów
– prelekcja dr. Józefa Zapruckiego

Tematem będzie ucieczka tyrolskich protestantów z Austrii i przyjęcie ich na terenie pruskiego Dolnego Śląska w latach 30. XIX w. Wydarzenie to ilustruje problematykę tolerancji kulturowej w tym regionie oraz pokojowego aspektu śląskiego pogranicza.

Organizator:

Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu, ul. M. Kopernika 2,
Mariusz Sawicki, tel. 757 619 652,
e-mail: muzeumsportu@dolnyslask.pl.

Dojazd:

W centrum miasta skręcić w lewo za Bachusem.

Karpacz

Kłodzko

Dworzec PKS w Kłodzku
pl. Jedności

17.09, godz. 9.00
Wycieczka autokarowa do Międzygórza
Powrót o godz. 17.00

Międzygórze to górská wieś, w której główną atrakcją jest wodospad Wilczki, największy w Sudetach Wschodnich (wraz z wąwozem i zaporą przeciwpowodziową na jego końcu). W drodze na Górę Igliczną do Sanktuarium Matki Boskiej Śnieżnej warto zobaczyć jedyny w swoim rodzaju Ogród Bajek, który powstał w okresie międzywojennym (założyciel Izidor Kriesten).

Organizator:
Towarzystwo Miłośników Ziemi Kłodzkiej, pl. Jagiełły 1,
57-300 Kłodzko, Elżbieta Junak, tel. 748 651 289,
e-mail: tmzk.klodzko.pl@op.pl.

Dojazd:
Dworzec PKS w Kłodzku znajduje się obok dworca
PKP Kłodzko-Miasto.

Kłodzko

Muzeum Ziemi Kłodzkiej
ul. Łukasiewicza 4
16.09, godz. 11.00

Otwarcie wystawy oraz wykład historyka Sebastiana Waloszyka pt. „Kulturotwórcza rola joannitów i augustianów w dziejach Kłodzka”

Joannici i augustianie przybyli do Kłodzka w średniowieczu i w znaczący sposób wpłynęli na rozwój miasta, a tym samym regionu. Oba klasztory prowadziły bogatą działalność w zakresie duszpasterstwa, oświaty, budownictwa, szpitalnictwa oraz kultury i sztuki. Warto podkreślić związki z obu klasztorami tak wybitnej postaci jak Arnoszt z Pardubic – pierwszy arcybiskup praski, doradca cesarza Karola IV, mecenas kultury, wychowanka szkoły joannitów i fundatora klasztoru augustiańskiego. Działalność klasztorów uznawana jest za wybitny czynnik kulturotwórczy, kontynuowany także w późniejszych wiekach.

Organizator:
Muzeum Ziemi Kłodzkiej w Kłodzku, ul. Łukasiewicza 4,
57-300 Kłodzko, Irena Klimaszewska, Krystyna Oniszczuk-Awizeń,
tel. 748 673 570, 748 673 895,
e-mail: sekretariat@muzeum.klodzko.pl.

Zespół Szkół Ogólnokształcących
im. Bolesława Chrobrego w Kłodzku
Aula im. Arnoszta z Pardubic (dawny refektarz)
ul. Wojska Polskiego 11
16.09, godz. 10.00

Wkład ziemi kłodzkiej w europejskie dziedzictwo kulturowe
– cykl miniwykładów

Miniwykłady poświęcone są twórczości artystów ziemi kłodzkiej, których dzieła powstałe w lokalnym, choć bardzo wyjątkowym anturazju, dzięki ich konsekwencji programowej i oryginalności uczyniły z nich wybitne postaci o wymiarze europejskim. Celowość takiego postrzegania miejsca poprzez pryzmat dokonań wybitnych jednostek uzasadnia wyrastające stąd poczucie tożsamości, jak też zrozumienie związków lokalnej społeczności z kulturą uniwersalną.

Organizator:
Wydział Turystyki w Kłodzku Wyższej Szkoły Zarządzania
„Edukacja” we Wrocławiu, ul. Wyspiańskiego 2 F,
57-300 Kłodzko, dr inż. arch. Mieczysław K. Leniartek,
tel. 748 670 553,
e-mail: leniartek@edukacja.wroc.pl.

Dojazd:
Budynek liceum znajduje się w centrum miasta.
Parking przy ul. Daszyńskiego i Muzealnej.

Krzyżowa

„Dom na Wzgórzu”

budynek na terenie Fundacji „Krzyżowa”

17-18.09, godz. 12.00-18.00

- o każdej pełnej godzinie zwiedzanie z przewodnikiem

Na urodzinach u pani Freyi von Moltke w „Domu na Wzgórzu” w Krzyżowej
Zapraszamy na zwiedzanie, fragmenty filmu oraz opowieści o historii miejsca i ludzi z nim związanych.

Krzyżowa jako miejsce spotkań powstało po przełomie 1989 r. na terenie byłego majątku rodziny von Moltków w dawnym Kreisau, dzisiejszej Krzyżowej. Wdowa po straconym przez nazistów w 1945 r. Helmucie Jamesie von Moltkem, pani Freya von Moltke, w roku 2011 skończyłaby 100 lat. To ona już w latach 60. marzyła o tym, aby Krzyżowa mogła pełnić funkcję miejsca spotkań dla młodych ludzi z całej Europy, a szczególnie dla Polaków i Niemców. Goście Krzyżowej poznają pałac oraz budynki byłego folwarku, dzisiaj dom spotkań młodzieży oraz centrum konferencyjne. Z okazji EDD 2011 zapraszamy na zwiedzanie „Domu na Wzgórzu” położonego na wzniesieniu w pobliżu centrum spotkań, miejsca gdzie rodzina von Moltke mieszkała od 1928 r. oraz gdzie odbyły się spotkania grupy antyhitlerowskiej tzw. Kregu z Krzyżowej.

Organizator:

Fundacja „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego,
Krzyżowa 7, 58-112 Grodziszczce, Dominik Kretschmann,
tel. 748 500 300,
e-mail: d.kretschmann@krzyzowa.org.pl.

Dojazd:

Drogą nr 382 Świdnica – Dzierżoniów, skręcając między miejscowościami Bolesćin i Grodziszczce w asfaltową drogę gminną (Aleja Czereśniowa). Z Alei Czereśniowej należy skręcić w lewo i kierować się w stronę Grodziszczca. Po minięciu tablicy z nazwą miejscowości (Grodziszczce) i przejechaniu ok. 600 m na pierwszym skrzyżowaniu skręcić ostro w prawo. Po 700 m wjechać na drogę szutrową. Po ok. 50 m wjechać na parking.

Kudowa- -Zdrój

Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego

Pstrązna 14

(kościół parafii ewangelicko-reformowanej, cmentarz)

14-15.09, godz. 10.00-12.00

Poznanie historii i społeczeństwa na przestrzeni dziejów,
miejsc związanych z historią Pstrążnej, tradycji i kultury
lokalnych społeczności – spotkania z dziećmi i młodzieżą.

Organizator:

Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego, Pstrązna 14,

57-350 Kudowa-Zdrój,

Andżelika Ryczka, Krzysztof Chilarski,

tel. 748 662 843,

e-mail: skansen@kudowa.pl.

Legnickie Pole

Basen w Legnickim Polu

pl. Henryka Pobożnego 1

11.09, godz. 12.00-14.00

III Benedyktyńska Jesień.

Dom Pomocy Społecznej w Legnickim Polu znajduje się w obiektach pobenedyktyńskich. Organizowana impreza integracyjna tradycyjnie nawiązuje do pobytu benedyktynów na naszych ziemiach. Będzie można skosztować pysznego bigosu podawanego w glinianych miskach, poznać sposoby wypalania gliny, spróbować owoców, darów ziemi oraz zabawić się razem z królem i królową...

Organizator:

Stowarzyszenie „Nasz Dom”, ul. Benedyktynów 4,

59-241 Legnickie Pole, Magdalena Gielniak-Sobczak – prezes,

tel. 768 582 164 lub 768 582 165 wew. 127,

e-mail: s.naszdom@interia.eu,

sekretariat@dpslp.org.pl.

Dojazd:

Z autostrady A4, jadąc z Wrocławia w kierunku Legnicy,
zjazd na Legnickie Pole.

Ludwikowice Kłodzkie

**Centrum Kultury Gminy Nowa Ruda – czytelnia biblioteki
ul. Fabryczna 2
15.09, godz. 17.00**

Historia widokówkami malowana – pozdrowienia z Gór Sowich

– wystawa ze zbiorów Stawomira Karwowskiego oraz spotkanie z Tadeuszem Biedą, autorem książki *Wśród malowniczych wzgórz nad Włodzicą – historia dawnej i współczesnej gminy Nowa Ruda*. Przybliżenie historii regionu, obiektów oraz powojennych losów ich mieszkańców. Zdjęcia o niespotykanej archiwalnej wartości, na których uwiecznione zostały kościoły, cmentarze, schroniska i inne obiekty budowane przez społeczność Gór Sowich.

Organizator:

Centrum Kultury Gminy Nowa Ruda – Biblioteka Publiczna,
ul. Fabryczna 2, 57-450 Ludwikowice Kłodzkie,
Urszula Poźniak, tel. 748 716 528,
e-mail: bibliotekagmnnowaruda@poczta.fm.

Dojazd:

Ludwikowice Kłodzkie położone są na trasie Kłodzko – Wałbrzych.

Schloss und Kirche zu Neurode i. J. 1739.

Lithographie v. Druck v. Albi Penningius in Glätz.

Łomnica

Pałac Łomnica
ul. Karpnicka 3
„Odkryj bieg historii w zwierciadle pałacu Łomnica”

10-11.09, godz. 11.00-17.00

Powrót do przyszłości – kiermasz wiejskiego rękodzieła z pokazem typowych dolnośląskich produktów, które kiedyś były podstawą rozwoju ekonomiczno-kulturowego regionu.

17-18.09, godz. 11.00-17.00

Święto Inu – śląskie złoto XXI w.

Organizator:

Dominium Łomnica Fundacja Rozwoju Krajobrazu Kulturowego,
ul. Karpnicka 3, 58-508 Jelenia Góra,
Jolanta Janik, tel. 757 130 460,
e-mail: dominium@palacloomnica.pl.

Dojazd:

Od strony Wrocławia w kierunku Jeleniej Góry – na początku miasta w Maciejowej skręcić w lewo w kierunku Wojanowa. Na skrzyżowaniu w Wojanowie należy skręcić w prawo i odbijając w lewo przejechać przez most.

Mysłakowice

Gminny Ośrodek Kultury w Mysłakowicach – sala muzealna
ul. Daszyńskiego 29
17.09, godz. 15.00-18.00

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Mysłakowicach kołębka wiary i religii wielu pokoleń – otwarcie wystawy

W ramach projektu planowane są także prezentacje filmowe na temat rozpowszechniania kultu religijnego na terenie Mysłakowic i Jeleniej Góry oraz początków myslakowickiego kościoła i jego rozwoju po dziś dzień. Prelekcje poprowadzi Tadeusz Siwek – dziennikarz, scenarzysta, autor filmów i programów TV, koordynator projektu „Zamki i pałace pogranicza Polsko-Czeskiego”. Projekt zakłada zaprezentowanie mieszkańcom gminy, regionu i przyjezdnym turystom zdjęć przedstawiających myslakowicki kościół, który od początku XIX w. stanowi miejsce wiary i kultu religijnego. Mysłakowice od roku 1837 były wsią, która przyciągnęła na wiele lat wygnańców religijnych z tyrolskiego Zillertal. Tutaj, u podnóża Śnieżki, ewangelicy Tyrolczycy mogli żyć i w spokoju czcić Boga. Wiara wielokrotnie dodawała sił osiedleńcom. Prześladowani w swoim kraju, znaleźli schronienie w karkonoskich Mysłakowicach. Budowa kościoła, na rozkaz króla pruskiego Wilhelma III, rozpoczęła się 12.09.1836 r. Był on kilkakrotnie rozbudowywany. Jego najcenniejszymi elementami po dziś dzień są dwie marmurowe kolumny z Pompei, podtrzymujące przedsionek. Kolumny ofiarował Fryderykowi Wilhelmowi III król Neapolu. Piękno kościoła tkwi także w organach, które w 1840 r. wykonał mistrz K. Buckow. Dla Tyrolczyków Mysłakowice były miejscem ocalenia ich samych oraz ich wiary. Mogli swobodnie prowadzić nabożeństwa, bez lęku czytać Pismo Święte i przekazywać podstawy wiary kolejnym pokoleniom. Do zakończenia II wojny światowej kościół przetrwał jako miejsce wy-

znania ewangelickiego. Rok 1945 otworzył nowy rozdział w dziejach Mysłakowic, gdzie osiedliła się ludność także wyznania katolickiego, napływająca z różnych części dawnej Rzeczypospolitej. Tyrolczycy, odmieniając architektonicznie wieś, na zawsze pozostaną jednak ważną częścią bogatej historii Mysłakowic.

Organizator:

Gminny Ośrodek Kultury w Mysłakowicach, ul. Daszyńskiego 29,
58-533 Mysłakowice, Grzegorz Truchanowicz – dyrektor,
tel./fax 757 131 298, 756 439 241,
e-mail: gokmysl@poczta.onet.pl, projekty.gok@poczta.onet.pl,
www.gok.myslakowice.pl.

Dojazd:

Jadąc autostradą A4, należy kierować się na Strzegom, następnie Bolków i Kaczorów. Można również dojechać autobusem PKS „Tour” Jelenia Góra, odjazdy z Dworca Głównego we Wrocławiu. Dokładne godziny odjazdów do Jeleniej Góry znajdują się na stronie internetowej: www.pksjgora.pl.

Niemczański Dom Kultury**Rynek 32****17.09, godz. 11.00-15.00****Kamienie milowe w dziejach Niemczy****– sesja popularnonaukowa:**

- „Bitwa o Niemczę 1017 rok” – dr Przemysław Wiszniewski, Instytut Historyczny, Uniwersytet Wrocławski;
- „Przemiana grodu w miasto – 1282 rok” – dr Rafał Eysymontt, Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Wrocławski;
- „Historia pożarów w Niemczy (największy) 1853 rok” – dr Leszek Ziątkowski, Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Wrocławski;
- „Historia zamkowego kościoła barokowego w Niemczy 1960” – Romuald Nowak kierownik Panoramy Raclawickiej O. Muzeum Narodowego we Wrocławiu;
- „Ludzie i kamienie w powojennych dziejach Niemczy” (ciekawy przykład – osoba Jurgena Szoelzela) – Izolda Topp, Instytut Kulturoznawstwa we Wrocławiu;
- „Mój program – Rewitalizacja Niemczy 2010-2014” – autoprezentacja Grzegorza Kosowskiego, burmistrza Niemczy;
- zwiedzanie miasta – prezentacja efektów i planów rewitalizacji w terenie;

– poczęstunek – produkt regionalny – miejsce: Folwark Wojsławice;

– reklama przedsięwzięcia – wydrukowanie skryptów dla wybranych bibliotek województwa dolnośląskiego.

Organizator:

Towarzystwo Miłośników Niemczy i Ziemi Niemczańskiej, Bolesława Chrobrego 3, 58-230 Niemcza, Jadwiga Sierka – prezes, skr. pocz. 2, tel. 694 658 053, e-mail: jadwiga.sierka@poczta.onet.pl.

Dojazd:

Droga krajowa nr 8; 50 km od Wrocławia, kierunek Kłodzko. Możliwość dojazdu autobusem.

Niemcza

Oborniki Śląskie

Obornicki Ośrodek Kultury
ul. Dworcowa 26

15.09, godz. 18.00
Wernisaz

W galerii Obornickiego Ośrodka Kultury wernisaz wystawy pt. „Działalność Karla Wolfganga Schauberta i jego rodziny kamieniem milowym w rozwoju Obornik Śląskich” połączony z wykładem dr. Kazimierza Pudły.

16.09, godz. 11.00

Wykład i zwiedzanie wystawy dla młodzieży

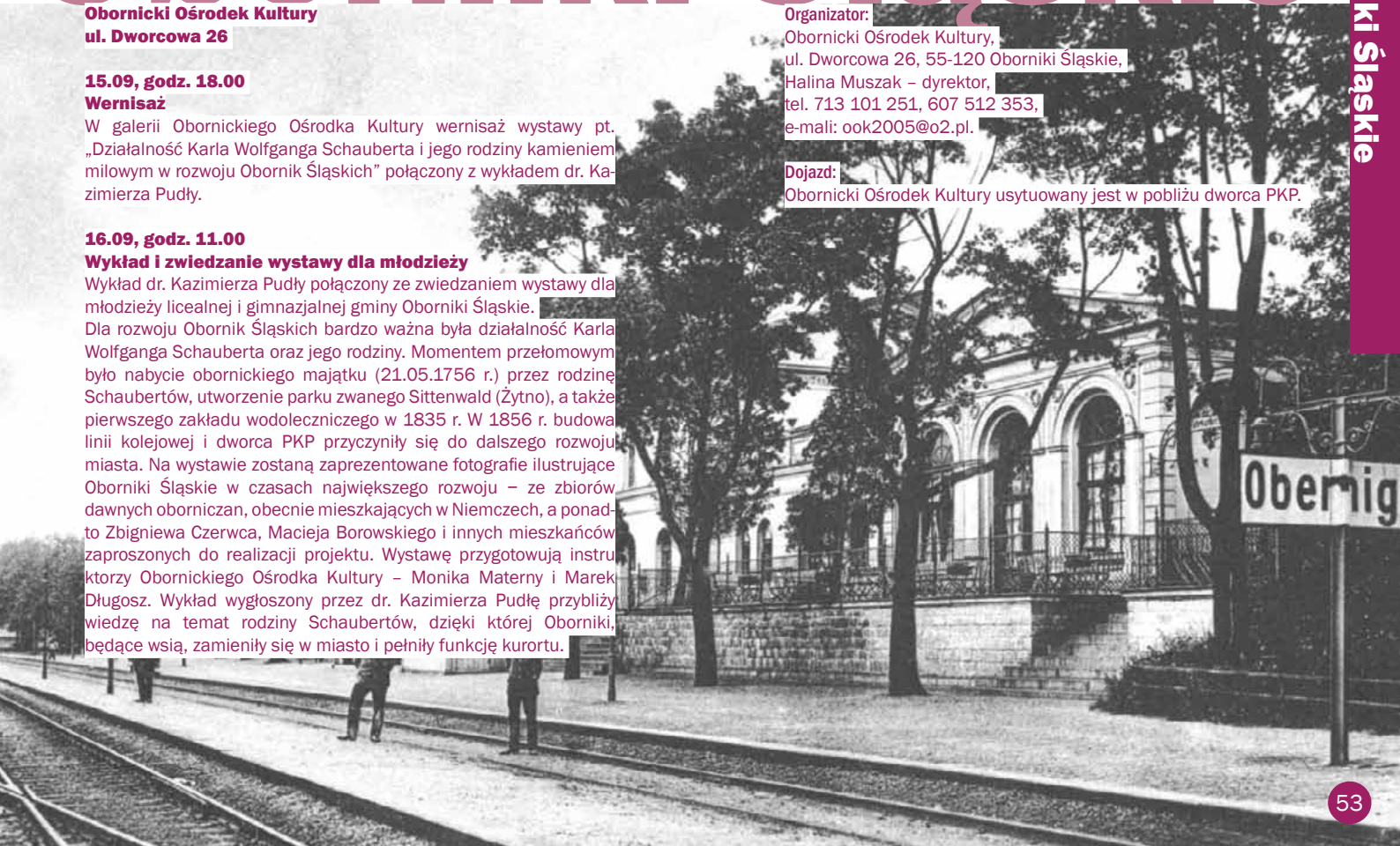
Wykład dr. Kazimierza Pudły połączony ze zwiedzaniem wystawy dla młodzieży licealnej i gimnazjalnej gminy Oborniki Śląskie. Dla rozwoju Obornik Śląskich bardzo ważną była działalność Karla Wolfganga Schauberta oraz jego rodziny. Momentem przełomowym było nabycie obornickiego majątku (21.05.1756 r.) przez rodzinę Schaubertów, utworzenie parku zwanego Sittenwald (Żytno), a także pierwszego zakładu wodoleczniczego w 1835 r. W 1856 r. budowa linii kolejowej i dworca PKP przyczyniły się do dalszego rozwoju miasta. Na wystawie zostaną zaprezentowane fotografie ilustrujące Oborniki Śląskie w czasach największego rozwoju – ze zbiorów dawnych oborniczian, obecnie mieszkających w Niemczech, a ponadto Zbigniewa Czerwca, Macieja Borowskiego i innych mieszkańców zaproszonych do realizacji projektu. Wystawę przygotowują instruktorzy Obornickiego Ośrodka Kultury – Monika Materny i Marek Długosz. Wykład wygłoszony przez dr. Kazimierza Pudłę przybliży wiedzę na temat rodziny Schaubertów, dzięki której Oborniki, będące wsią, zamieniły się w miasto i pełniły funkcję kurortu.

Organizator:

Obornicki Ośrodek Kultury,
ul. Dworcowa 26, 55-120 Oborniki Śląskie,
Halina Muszak – dyrektor,
tel. 713 101 251, 607 512 353,
e-mali: ook2005@o2.pl.

Dojazd:

Obornicki Ośrodek Kultury usytuowany jest w pobliżu dworca PKP.

Pijalnia wód mineralnych w Parku Zdrojowym**ul. Zdrojowa 39
10.09, godz. 16.00**

100 lat spotkań – wystawa poświęcona 100-leciu powstania pijalni wód mineralnych i deptaka w Polanicy-Zdroju.

Wystawa będzie czynna do 18.09.

Wystawa upamiętnia 100-lecie powstania kompleksu sanatoryjnego z pijalnią wód mineralnych, deptakiem oraz salą koncertową, które stanowią centrum uzdrowiska i są jego powszechnie rozpoznawalną wizytówką. Powstanie tej części Polanicy-Zdroju w 1911 r. było prawdziwym kamieniem milowym w jej rozwoju, gdyż znacząco przyczyniło się do podniesienia rangi uzdrowiska.

Organizator:

Miejska Biblioteka Publiczna w Polanicy-Zdroju,
Towarzystwo Miłośników Polanicy,
ul. Wojska Polskiego 23, 57-320 Polanica-Zdrój,
Iwona Mokrzanowska – dyrektor,
tel. 748 681 467, fax. 748 690 783,
e-mail: mbppolanica@wp.pl.

Dojazd:

PKS, PKP, samochodem osobowym.

Polanica- Zdrój

Wieża Książęca w Siedlęcinie**ul. Długa 21****11.09, godz. 16.00****Freski siedleńskie z Lancelotem jako kamień milowy średniowiecznej kultury i sztuki rycersko-dworskiej w Europie****– wykład dr. Jacka Witkowskiego.**

Średniowieczne malowidła ścienne w Siedlęcinie są świadectwem niezwyklej kultury dworskiej i rycerskiej. Są szczególnym zabytkiem historycznym, ukazującym sztukę średniowiecza o charakterze świeckim. Nawiązanie do legend arturiańskich, a przede wszystkim do przepięknej legendy o sir Lancelocie z Jeziora jest wyrazem niezwykłości wieków średnich. Świecki charakter malowideł, to prawdziwy kamień milowy w postrzeganiu kultury i sztuki średniowiecza.

Organizator:

Wieża Książęca w Siedlęcinie,
ul. Długa 21, 58-508 Jelenia Góra,
Agnieszka Okonowska,
tel. 757 137 597,
e-mail: wiezasiedlecin@o2.pl.

Dojazd:

Autobus miejski – linia 5, PKS, szynobus.
Droga z Jeleniej Góry w kierunku Bolesławca ok. 5 km.

Siedlęcin

Sierpnica

Podziemne Miasto Osówka

ul. Świerkowa 29d

10-11, 17-18.09.

godz. 10.00-17.00

Zwiedzanie z przewodnikiem obiektów naziemnych kompleksu Osówka

Część naziemna kompleksu Osówka stanowi zewnętrzną infrastrukturę podziemnego obiektu. Zwiedzający będą mogli z bliska zobaczyć stopień zaawansowania przeprowadzonych robót, co stawia te budowle na pierwszym miejscu pod względem najbardziej wykończonych naziemnych obiektów przedsięwzięcia „Riese” (niem. Olbrzym) w Górach Sowich.

Organizator:

Podziemne Miasto Osówka Sp. z o.o., ul. Grunwaldzka 20,

58-340 Głuszycza, Zdzisław Łazanowski – prezes,

tel. 748 456 220,

e-mail: biuro@osowka.pl.

Dojazd:

Kompleks Osówka znajduje się w miejscowości Sierpnica, 8 km od Głuszyczy. Dojazd do Głuszyczy drogą wojewódzką nr 381, trasa Wałbrzych – Kłodzko.

Staniszów

**Pałac Staniszów i kościół pw. Przemienienia Pańskiego
w Staniszowie
Staniszów 100**

11.09, godz. 18.00
Uroczysta inauguracja **Europejskich Dni Dziedzictwa w Pałacu Staniszów**

**Wykład „Kamienie medytacyjne wokół sanatorium w Wojkowie (Bukowcu)”
– Andrzej Więckowski**

„Koncert na skrzypce i wiolonczelę” – Ewa Antosik (skrzypce), Maria Koralewska (wiolonczela), w programie m.in. utwory M. Ravela, A. Honeggera

17.09, godz. 18.30
„Niezwykły Staniszów – historia najpiękniejszej wioski w Karkonoszach” – wykład Arkadiusza Motylskiego.
„Pieśni F. Schuberta” – koncert, Anna Patrys (sopran), Orkiestra Kameralna Filharmonii Dolnośląskiej.

Pałac Staniszów, jako prywatne przedsięwzięcie umiejętnie łączące funkcję obiektu komercyjnego oraz ważnego ośrodka kultury i sztuki, w odbiorze społecznym postrzegany jest jako kamień milowy w Dolinie Pałaców i Ogrodów. Ze względu na swoją historyczną wartość i renomę jednego z najpiękniejszych na Dolnym Śląsku barokowych założeń pałacowo-parkowych, profesjonalną renowację oraz wiele wydarzeń artystycznych i kulturalnych o międzynarodowym znaczeniu odgrywa istotną rolę nie tylko w upowszechnianiu wiedzy o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska, ale również pełni ważną funkcję w procesie kształtowania współczesnej tożsamości kulturowej mieszkańców tych terenów.

Wykład Andrzeja Więckowskiego – pisarza, publicysty, byłego reda-

ktora naczelnego „Odry”, specjalizującego się w tematyce stosunków polsko-niemieckich w bezpośredni sposób odniesie się do zlokalizowanych na terenie słynnego sanatorium w Bukowcu zagadnienia poniemieckich medytacyjnych kamieni milowych oraz odkryje ich filozoficzne przesłanie. Anna Patrys w towarzystwie muzyków Filharmonii Dolnośląskiej po raz pierwszy wykona opracowane specjalnie na tę okazję pieśni F. Schuberta.

Organizator:
Fundacja Forum Staniszów, Staniszów 100,
58-500 Jelenia Góra, Agata Rome-Dzida – prezes,
tel. 757 558 445,
e-mail: agatarome@palacstaniszow.pl.

Dojazd:
Jelenia Góra – al. Wojska Polskiego – skrzyżowanie z ul. Juliusza Słowackiego –w prawo (brązowa tablica informacyjna Pałac Staniszów) – prosto ok. 4 km do wsi Staniszów – dalej prosto ok. 2 km – pałac po lewej stronie.

Stara Morawa

Wapiennik Łaskawy Kamień
Stara Morawa 29

10.09, godz. 12.00-19.00
Święto Hildegardy miłowym kamieniem kultury

godz. 12.00 Święto Hildegardy
Inauguracja obchodów EDD 2011
– wprowadzenie Jacka M. Rybczyńskiego

godz. 17.00
Święto Hildegardy miłowym kamieniem kultury
– spotkanie literackie z Olgą Tokarczuk

Od Mirawy do Starej Morawy, znaczące postacie w historii Starej Morawy od 1346 r. do współczesności. Wykład – jako element integrujący miejscowe społeczeństwo z gośćmi z Czech i Niemiec. Wykładowi będzie towarzyszyć ekspozycja fotograficzna.

Wieś Mirawa to pierwsza pisana nazwa przyszłej Alt Mohrau, Alt Morau, Morawy i wreszcie Starej Morawy w 1945 r. Historia 664 lat tej miejscowości jest ściśle związana z wydarzeniami w tej części Europy. W jej historii zaistniały tak znaczące nazwiska, jak: król Jan Luksemburski, Nicolaus v. Glubos, ks. Marianna Orańska, Karl Otto Schinkle, Otto Blum, Gnadenstein oraz inni literaci, artyści i naukowcy.

Organizator:
Stowarzyszenie Muzeum Wapiennik, Stara Morawa 29,
57-550 Stronie Śląskie, art. grafik prof. Jacek M. Rybczyński,
tel. 748 141 191, e-mail: kancelaria@wapiennik.eu.

Dojazd:
Wrocław – Kłodzko – Łądek Zdrój – Stronie Śląskie – kierować się na Starą Morawę / Kletno (Jaskinia Niedźwiedzia).

Syców

Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki
ul. Kościelna 12

11.09, godz. 12.00

„Ludzie – kamienie milowe lokalnej pamięci” – wystawa poświęcona pionierom powojennego życia społecznego (piekarz, lekarz, nauczyciel, proboszcz).

Jarmark Sycowski – giełda różności. Impreza przygotowana we współpracy z Centrum Kultury w Sycowie (oprawa etnograficzna oraz program występów zespołów regionalnych). SKH „Kornik” przy LO – „Parada herbowa” – inscenizacja elementów insygniów miasta. „Misa pełna tradycji” – organizacja kramów z poczęstunkiem i sprzedażą wyrobów regionalnych.

Muzeum Regionalne
pl. Wolności 7

18.09, godz. 14.00-17.00

„Śladami pogranicza historii i wielowątkowej kultury Sycowa i okolic” – krótkie wycieczki (obiekty zabytkowe na terenie miasta) dla grup mieszkańców i gości prowadzone przez młodych przewodników – entuzjastów. Celem wycieczek będą np. miejsca kultu religijnego ze śladami wielowyznaniowej przeszłości.

Organizator:

Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Sycowie,
Beata Łukawska, tel. 627 852 241,
e-mail: beatalukawska@wp.pl ; lo-sycow@o2.pl.

Muzeum Regionalne w Sycowie
pl. Wolności 7

9.09, godz. 18.00

Inauguracja EDD 2011 w Muzeum Regionalnym w Sycowie.
Promocja książki pt. *Był taki czas... Pogranicze śląsko-wielkopolskie (Syców – Kępno – Ostrzeszów). Wspomnienia i relacje z lat 1918-1958* autorstwa Aleksandry i Krzysztofa Zielińców

10.09, godz. 10.00

Otwarcie wystawy „Śladami osadników czeskich na przełomie XIX/XX wieku” jako uzupełnienie wystawy pt. „Skąd nasz, sycowian ród” (wystawa przygotowana przy współpracy z Powiatowym Centrum Edukacji i Kultury w Oleśnicy).

Proponowane imprezy mają przybliżyć lokalnej społeczności burzliwe dzieje ludności zamieszkującej tereny na pograniczu państw, kultur i religii. Kamieniem milowym w dziejach tego regionu były skutki dwóch wojen światowych i ich powojenne następstwa. Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki, ul. Kościelna 12

11.09, godz. 12.00

Jarmark Sycowski – giełda różności

II Jarmark Sycowski jest kontynuacją ubiegłorocznej edycji EDD stanowi okazję do prezentacji wielokulturowego klimatu regionu poprzez twórczość artystyczną i rzemiosło lokalne. Oprawę etnograficzną oraz program występów zespołów regionalnych przygotowuje Centrum Kultury w Sycowie.

Organizator:

Centrum Kultury – Muzeum Regionalne w Sycowie, Adam Kocjan,
tel. 627 855 152, e-mail: muzeum.sycow@gazeta.pl.

Świdnica

Muzeum Dawnego Kupiectwa

Rynek 37

10.09, godz. 13.00

Lokacja Świdnicy oraz kształtowanie się samorządu miejskiego do końca XIII w. - odczyt Agnieszki Dudzińskiej

Lokacja miasta stanowi ważny etap w dziejach miasta. Ponieważ nie zachował się przywilej regulujący tę kwestię, w literaturze narosło wokół tego zagadnienia wiele kontrowersji. Dzięki pośrednim źródłom historycznym wiadomo, że lokacja Świdnicy nastąpiła w latach 40. XIII w.

Organizator:

Muzeum Dawnego Kupiectwa, Rynek 37,
58-100 Świdnica,

Agnieszka Dudzińska, tel. 748 521 291,

e-mail: muzeum_biblioteka@poczta.onet.pl.

Die Stadt Schweidnitz 1623

Świerzawa

17.09, godz. 16.00

**Wieża widokowa w Podgórkach
„Biała Dama” na wieży widokowej**

18.09, godz. 12.00-18.00

**Kościół św. św. Jana i Katarzyny w Świerzawie
ul. Złotoryjska**

Otwarte Drzwi kościoła św. św. Jana i Katarzyny w Świerzawie.
Wystawa fotografii ze spotkań z organizacjami zza zachodniej
granicy w ostatnich latach pt. „Sąsiedzi – Nachbarn”

Naszym kamieniem milowym jest obecność w naszej małej ojczyźnie – gminie Świerzawa – przyjaciół z Niemiec. Dla nas, Dolnoślązaków, jest to bardzo ważny krok w utrwalaniu przyjaźni i zażegnaniu animozji dotyczących przesiedleń po II wojnie światowej. Świerzawa jest miastem partnerskim Obercunnersdorf, Zittau i Hirschfelde, co sprawia, że przy wielu okazjach nasze delegacje spotykają się na uroczystościach. Na tegoroczne EDD w Podgórkach zostaną zaproszone panie z Land Frauen e.v. Zittau. Wiejski teatr ludowy wystąpi w przedstawieniu pt. „Syzyf, czyli milowe kamienie”. Syzyf wypycha kamień, który jest symbolem dobrych stosunków Polaków i Niemców. Mit Syzyfa zostaje obalony, bo główny bohater dostaje się na szczyt nie tylko góry, ale również na wieżę widokową, na której odbywa się impreza Europejskich Dni Dziedzictwa 2011 z Białą Damą w roli głównej.

Organizator:

Centrum Kultury Sportu i Turystyki w Świerzawie,
ul. Jeleniogórska 58, 59-540 Świerzawa,
Halina Zychowicz-Michoń – dyrektor,
tel. 757 134 857; 663 122 441,
email: hzychowicz@gmail.com.

Dojazd:

Świerzawa leży między Legnicą a Jelenią Górą. Kościół znajduje się po lewej stronie przy wjeździe do Świerzawy od strony Złotoryi. Podgórkę to wieś w gminie Świerzawa – jadąc główną trasą od strony Legnicy do Jeleniej Góry, w Radzynie za przystankiem autobusowym skręcamy w lewo (mijamy zespół pałacowy) i skręcamy w prawo do centrum wsi, gdzie stoi wieża widokowa w Podgórkach.

Wałbrzych

Zespół Szkół nr 2

im. Hugona Kołłątaja w Wałbrzychu

al. Wyzwolenia 34

16.09, godz. 13.00

Podziemna trasa turystyczna przy II LO

- kamienne kamienie milowe

Otwarcie pracowni rysunku i malarstwa – wystawa uczniów II LO

Podziemna trasa turystyczna – propagowanie wiedzy o historii własnego regionu. Podjęcie trzech wątków tematycznych: historii miasta od czasów najdawniejszych, historii udostępnionych tuneli, sięgającej okresu II wojny światowej i hipotez z nimi związanych oraz historii górnictwa w Wałbrzychu. Celem jest rozbudzenie poczucia tożsamości regionalnej.

Otwarcie pracowni artystycznej to próba wyjścia szkoły naprzeciw potrzebom mieszkańców Wałbrzycha, stworzenie możliwości dla działalności twórczej, która stanie się w przyszłości świadectwem historii miasta.

Organizator:

Zespół Szkół nr 2 im. Hugona Kołłątaja w Wałbrzychu,

al. Wyzwolenia 34, 58-300 Wałbrzych,

Małgorzata Stączek, tel. 748 423 592,

e-mail: zs2@2lo.walbrzych.pl.

Dojazd:

Kierunek Śródmieście z pl. Grunwaldzkiego na al. Wyzwolenia – budynek z czerwonej cegły po lewej stronie.

Wisznia Mała

Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji Wisznia Mała

ul. Szkolna 1 (sala wystawowa)

11.09, godz. 16.00

Otwarcie wystawy i wykład

Wystawa fotograficzna połączona z wykładem na temat „Kamieni milowych” w gminie Wisznia Mała pod hasłem, którym jest dwujęzyczny napis „Przeszłość – Przyszłości”, umieszczony na kamiennym obelisku zlokalizowanym we wsi Strzeszów, a upamiętniającym 800-lecie tej miejscowości.

Wystawa będzie czynna w dniach 12-16.09, w godz. 9.00-16.00

Wobec wielu zebranych dowodów na temat zamieszkałych tu na przestrzeni wieków społeczności, zróżnicowanych kulturowo, religijnie i narodowościowo, oraz tworzenia nowej tradycji przez kolejnych mieszkańców, pokolenia, które pamiętają o przeszłości, chroniąc jej tradycje i wartości – zasadne jest zorganizowanie wystawy fotograficznej, która połączy wiele historycznych wątków i udokumentuje wspomniane dziedzictwo.

Będzie to pokazowa lekcja historii dla dzieci i młodzieży ze szkół na terenie gminy oraz dla wielu odbiorców działań Ośrodka Kultury Sportu i Rekreacji.

Organizator:

Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Wiszni Małej,

ul. Szkolna 1, 55-114 Wisznia Mała,

Mariola Blecharczyk – dyrektor,

tel. 713 127 076, 501 441 229,

e-mail: oksir@wiszniamala.pl.

Dojazd:

Jadąc drogą S5 z Wrocławia do Trzebnicy, w miejscowości Wisznia Mała należy skręcić w prawo, w ul. Szkolną (pierwszy budynek po lewej stronie).

Pałac książy we Wleń
ul. Winiogórska 11
10-11.09, godz. 11.00-18.00

Wykłady i prezentacje, wystawa fotografii, konkursy i zabawy dla dzieci, kuchnia regionalna, zwiedzanie pałacu, wystawy regionalnych artystów

Poruszane tematy:

- Morderstwo Dorothei Rohrbeck i jego wpływ na europejskie procedury śledcze.
- Pobyt wojsk napoleońskich we Wleń i pałacu księżym – mały przystanek do wolności narodu.
- Święta Jadwiga Śląska – święta, księżna, kobieta.
- Krzyże kamienne (zw. pokutnymi) w powiecie jeleniogórskim i lwóweckim.
- Kościoły Pokoju – w historii, religii i na fotografii.
- Lokacja miasta Wleń – dyskusja „Czy historia małych miejscowości może być ich przewagą marketingową i turystyczną.
- Wleń jako uzdrowisko.

Organizator:

BKS S.C. Pałac Książcy we Wleń,
ul. Winiogórska 11, 59-610 Wleń,
Katarzyna Osiecka, tel. 698 650 764,
kat.osiecka@wp.pl.

Dojazd:

Pałac nad rzeką Bóbr, wyjeżdżając z miasta w kierunku Jeleniej Góry pałac mija się po lewej stronie.

Wleń

Ziębice

Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego

Rynek 44

17.09, godz. 10.00-14.00

godz. 10.00 – prelekcja

11.00 – wyjazd na wycieczkę

Kamienie graniczne – granica św. Jana – prelekcja Henryka Sławca oraz wycieczka autokarowa do słupów granicy św. Jana w okolicy Osiny Wielkiej i Starczówka.

Granica św. Jana istniejąca od końca XIII w. do dziś stanowi granicę pomiędzy województwami dolnośląskim i opolskim. Jest więc jedną z najstarszych granic w Europie, a słupy ją wyznaczające to doskonały przykład średniowiecznych kamieni granicznych, spełniających swoją funkcję do dziś.

Organizatorzy zapewniają autokar dla 40 osób – rezerwacja miejsc pod adresem e-mailowym: biuro@muzeumziebice.pl. Uczestnicy wycieczki autokarowej ubezpieczają się we własnym zakresie. Zwiedzający z rejonu Osiny Wielkiej i Starczówka muszą liczyć się z pokonaniem pieszo odległości od 1 do 3 km, w zależności od warunków pogodowych przewidziano odwiedzenie 2 lub 3 słupów granicznych.

Organizator:

Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego, Rynek 44,
57-220 Ziębice, Jarosław Żurawski – dyrektor, tel. 748 191 378,
e-mail: biuro@muzeumziebice.pl.

Dojazd:

Parking dla samochodów osobowych na Rynku przed ratuszem – siedzibą muzeum.

Złotoryja

**Kościół Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Złotoryji
pl. Niepodległości**

10.09, godz. 10.00

Nadanie Złotoryji praw miejskich w 1211 r.

jako pierwszej miejscowości w Polsce – odczyt

godz. 10.30-12.00

**Portal główny kościoła NNMP – punkt wyjściowy wycieczki
Śladami średniowiecznej Złotoryji – piesza wycieczka**

W 2011 r. Złotoryja obchodzi jubileusz 800-lecia nadania praw miejskich magdeburgskich przez księcia Henryka Brodatego. Był to pierwszy taki przypadek na ziemiach polskich. Miasto stało się potem wzorem prawnym dla innych lokowanych miejscowości, nie tylko na Śląsku. Jednym z najważniejszych czynników miastotwórczych było górnictwo złota, którego najżywszy rozwój trwał od ok. 1180 do 1240 r. Z czasów lokacji zachował się układ urbanistyczny oraz kościół Mariacki.

Organizator:

Towarzystwo Mitośników Ziemi Złotoryjskiej, ul. Szkolna 1,
59-500 Złotoryja, Roman Gorzkowski,
tel. 661 743 992,
e-mail: rogorz@poczta.fm.

Dojazd:

Centrum miasta, parkingi strzeżone m.in. w Rynku.

Złoty Stok

Kopalnia Złota w Złotym Stoku

ul. Złota 7

10, 17.09, godz. 10.00

**15-lecie trasy turystycznej kopalni złota w Złotym Stoku –
zwiedzanie podziemnej trasy turystycznej**

Złoty Stok to małe miasteczko położone u podnóża Gór Złotych uważane dzisiaj za najstarszy, nieczynny już, ośrodek górniczo-hutniczy w Polsce. Na przestrzeni całego okresu wydobywczego, tj. w ciągu ponad 700 lat, wydobyto w Złotym Stoku ok. 16 ton czystego złota. Złóże to, związane z występowaniem kruszców arsenu, odkryto najprawdopodobniej już w VIII w., a najstarszy zapis o prowadzonych tu pracach górniczych pochodzi z wieku XIII. Jest to więc najstarsza kopalnia złota w Polsce, w której eksploatację rudy arsenowej i odzysk złota prowadzono aż do 1961 r., kiedy to na skutek do dziś niewyjaśnionych „odgórných zaleceń” zaprzestano wydobywania i produkcji tego cennego kruszcu, a kopalnię zamknięto, na zawsze ją likwidując. Niewątpliwie ważnym wydarzeniem tzw. małej historii było otwarcie 28 maja 1996 r. podziemnej trasy turystycznej „Kopalni Złota” w Złotym Stoku. Z labiryntu chodników usytuowanych na 21 poziomach wydobywczych wydzielono do ruchu turystycznego dwie sztolnie: Gertruda – z tajemniczym chodnikiem Śmierci – i Czarna – z jedynym w Polsce podziemnym wodospadem. W tym roku obchodzimy 15-lecie otwarcia trasy. Miasteczko po latach zapomnienia znowu się ożywiło. Powstały nowe miejsca pracy. Region zyskał niewątpliwie jedną z największych atrakcji turystycznych na Dolnym Śląsku, która co roku przyciąga rzesze turystów z kraju i z zagranicy, co niewątpliwie ma wpływ na rozwój gospodarczy regionu. Kopalnia Złota jako produkt turystyczny zdobyła liczne wyróżnienia i nagrody m.in. Certyfikat POT w 2003,

a także w 2008 r. – „Produkt Turystyczny Roku”.

Obchody pozwolą turystom poznać uroki oraz historię kopalni – wspólnego dziedzictwa narodowego. Wydarzenie sprzed 15 lat jest niewątpliwie lokalnym kamieniem milowym.

Organizator:

Usługi Turystyczne „Aurum” Elżbieta Szumska, tel. 748 175 574,
748 175 508, e-mail: biuro@kopalniazlota.pl,

Dawid Kościótek, tel. 748 175 574,

e-mail: dawid@kopalniazlota.pl

Dojazd:

Jadąc od strony Wrocławia, kierujemy się na Żąbkowice Śląskie. Potem drogą nr 390 przez Kamieniec Żąbkowicki do Złotego Stoku. Z Kłodzka jedziemy w kierunku Nysy, drogą krajową nr 46. W Złotym Stoku drogowskaz kieruje prosto do Kopalni Złota.

Z Nysy droga krajowa nr 46 w stronę Kłodzka. W Złotym Stoku drogowskaz kieruje prosto do Kopalni Złota.

Z Łądko-Zdroju droga nr 390 do Złotego Stoku, potem na drogę krajową nr 46.

**WURO
CLAW**

**Holownik parowy Nadbor, górny awanport śluzy Szczytniki
Wybrzeże Wyspiańskiego 27
10-11.09, godz. 10.00-18.00**

Odra – odkrywanie europejskiej rzeki

Zwiedzanie holownika parowego Nadbor (maszynownia, kotłownia, sterówka) oraz dźwigu pływającego Wróblin (maszynownia, siłownia energetyczna); spotkanie z kapitanami żeglugi odrzańskiej, projekcje filmów o zabytkach techniki Wrocławia, Dolnego Śląska i Polski, w tym wrocławskiej drogi wodnej.

Na Odrze od Gliwic do Szczecina umieszczono dziesiątki budowli hydrotechnicznych dokumentujących sztukę budownictwa wodnego XIX i XX w. To dziedzictwo prowadzące również w dziedzinie żeglugi odrzańskiej, statków i ludzi, przemysłu nadodrzańskiego itd.

Organizator:

Fundacja Otwartego Muzeum Techniki, holownik parowy Nadbor, górny awanport śluzy Szczytniki, Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław, dr hab. Stanisław Januszewski, tel. 713 279 902; 601 755 138, e-mail: nadbor@pwr.wroc.pl.

Dojazd:

Statek zacumowany jest naprzeciw gmachu głównego Politechniki Wrocławskiej, ok. 500 m. od pl. Grunwaldzkiego we Wrocławiu.

Wrocław

Wrocław

Muzeum Etnograficzne
ul. R. Traugutta 111/113

11.09, godz. 12.00

Kamiennym szlakiem. Średniowieczne kapliczki słupowe na Śląsku
- Arkadiusz Muła - prelekcja

Spotkanie ma na celu przybliżenie zagadnienia kamiennych kapliczek słupowych na terenie Dolnego Śląska i Opolszczyzny. Omówione zostaną pod względem formalnym i ikonograficznym. Wybrane przykłady wskażą przede wszystkim na ich funkcje religijne. Zaprezentowane zostaną także nieznanne dotąd zabytki, w tym odkryta niedawno kapliczka słupowa w Jaworze.

16.09, godz. 18.00

wernisaż wystawy „Był taki czas... Pogranicze śląsko - wielkopolskie w latach 1918 - 1958” połączone z promocją książki Aleksandry i Krzysztofa Zielniców pt. *Był taki czas... Pogranicze śląsko-wielkopolskie (Syców - Kępno - Ostrzeszów). Wspomnienia i relacje z lat 1918-1958*

Aleksandra Hołubecka-Zielnica – urodzona na Wołyniu, w czasie wojny przesiedlona z rodziną do Hönigern (Miodary) koło Oleśnicy. Studia etnograficzne na Uniwersytecie Wrocławskim zakończyła pracą magisterską na temat Procesu społecznej adaptacji i integracji ludności na Dolnym Śląsku na przykładzie wsi Dziadowa Kłoda w powiecie sycowskim (1970). Jako nauczycielka w Sycowie i Wojciechowie Wielkim zainteresowała się historią swojej małej ojczyzny, a od roku 2000 prowadziła szczegółowe badania nad dziejami pogranicza śląsko-wielkopolskiego (wcześniej polsko-niemieckiego), przeprowadzając liczne rozmowy i wywiady z najstarszymi mieszkańcami ziemi sycowskiej.

Krzysztof Zielnica – urodzony w Wijewie (Wielkopolska), etnolog,

afrykanista, biograf i regionalista. Studia etnologiczne ukończył na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie uzyskał doktorat z zakresu afrykanistyki, a dzięki stypendium Fundacji Humboldta odbył podróż do Afryki Zachodniej. W 1980 r. otrzymał zaproszenie na roczny pobyt w renomowanym Institute for Advanced Study w Berlinie, gdzie ukończył obszerną monografię na temat kontaktów Aleksandra von Humboldta z Polską i Polakami – Polonica bei Alexander von Humboldt (2004), nagrodzoną przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego, (2008). Już jako student, dzięki swojej żonie Aleksandrze, zainteresował się problematyką etniczno-historyczną pogranicza dawnego powiatu sycowskiego. Wraz z żoną opublikował wiele artykułów w periodykach i prasie lokalnej.

18.09, godz. 12.00

Kamienie graniczne miasta Breslau - Damian Kanclerski - prelekcja

Organizator:

Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu, ul. R. Traugutta 111/113, 50-419 Wrocław, Agnieszka Szepetiuk-Barańska, tel. 713 443 313, fax. 713 442 849, e-mail: muzeum@muzeumetnograficzne.pl

Dojazd:

Dwa przystanki od pl. Dominikańskiego tramwajami 3, 5.

Wrocław

Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu

ul. Krasińskiego 1

10-18.09, w godzinach pracy muzeum

tj. 10.00-15.00 poniedziałek, czwartek, piątek

sobota; 10.00-17.00

środa, 11.00-16.00

niedziela; wtorek – nieczynne

Wystawa „Detefon kamieniem milowym w radiofonizacji Polski” będzie stanowił prezentację zabytkowych radioodbiorników detektorowych (kryształkowych) typu „detefon”. Produkcja tego taniego i prostego w obsłudze radia (1930 r., proj. Wilhelm Rodkiewicz) zapoczątkowała akcję rozpowszechniania urządzeń radiofonicznych. Sprzedaż detefonów poprzedzona szeroko zakrojoną akcją propagandową prowadzona była nie tylko przez sklepy branżowe, ale też zakłady pracy i urzędy pocztowe. Idea powszechnej radiofonizacji prowadzonej w Polsce pod patronatem instytucji państwowych wyprzedziła o kilka lat podobne działania w innych krajach europejskich. Już w pierwszym roku tej akcji liczba zarejestrowanych abonentów wzrosła o 26%, tj. z 246 do 310 tysięcy. W 1939 r. właściciele odbiorników radiowych było już ponad milion.

Ponadto na ekspozycji stałej w muzeum prezentowane są dwa fragmenty zgorzeleckiego słupa dystansowego poczty polsko-saskiej oraz dwie jego repliki – jedna naturalnej wielkości i druga w skali 1:10.

Organizator:

Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, ul. Krasińskiego 1,

50-954 Wrocław, Katarzyna Makarewicz, tel. 713 469 584,

e-mail: oswiatowy@muzeum.wroclaw.pl,

sekretariat@muzeum.wroclaw.pl.

Dojazd:

Muzeum mieści się w budynku Poczty Głównej u zbiegu

ul. Krasińskiego i al. Słowackiego, za Galerią Dominikańską – charakterystyczny budynek z czerwonej cegły i wieżą z antenami przekaźnikowymi.

Pętla tramwajowa na Oporowie – spotkanie

11.09, godz. 10.00-13.00

Wrocławskie cmentarze

Spacer: Cmentarz Żołnierzy Polskich – Pomnik Wspólnej Pamięci – Cmentarz Żołnierzy Włoskich – Cmentarz Grabiszyński

Etniczne kamienie milowe na Dolnym Śląsku i we Wrocławiu to m.in. tablice, pomniki i cmentarze upamiętniające poległych w czasie II wojny światowej. Wskazują one jednocześnie na zróżnicowanie ludności przybyłej na te tereny w wyniku niemal całkowitej wymiany mieszkańców. We Wrocławiu z istniejących czynnych przed II wojną światową 77 cmentarzy pozostała połowa, w tym 6 komunalnych, 26 rzymsko-katolickich (parafialnych), 2 żydowskie i 4 wojskowe. Pozostałe zlikwidowano i zamieniono na skwery, parki... W 2008 r. z fragmentów pomników i macew utworzono Pomnik Wspólnej Pamięci na Grabiszynie, bo, jak głosi sentencja przed wyjściem na teren, gdzie ustawiono ów pomnik: „Cmentarz można zburzyć, pamięci zniszczyć nie sposób”. Spróbujemy przypomnieć czasy i miejsca owych cmentarzy.

Organizator:

Klub Przewodników i Pilotów „Rzepiór”, ul. Odrzańska 39/40,

Lech Błaczkowski – prezes, tel. 607 440 178,

e-mail: lblaczkowski@wp.pl,

Barbara Kopydłowska, tel. 694 787 310.

Wrocław

**Rynek – obok fontanny – spotkanie
18.09, godz. 10.00**

**Od kramu do galerii handlowej – kamienie milowe w rozwoju handlu
we Wrocławiu – wycieczka**

Kram, sklep, dom handlowy, dom towarowy, pasaż handlowy, galeria handlowa – przewodniczki Janina Bednarska i Anna Oryńska opowiedzą o rozwoju handlu we Wrocławiu. Zobaczmy, jak kamienica mieszczańska przebudowana została na dom handlowy, jak następnie po wyburzeniu 2-3 kamienic powstawały na historycznych działkach secesyjne, modernistyczne lub z detalem historycznym domy handlowe i towarowe. Zmieniała się także organizacja handlu.

Organizator:

Koło Przewodników Miejskich Oddziału Wrocławskiego PTTK,
Rynek – Ratusz 11/12, 50- 106 Wrocław,
Anna Oryńska – prezes, tel. 502 291 465,
e-mail: o.beyzyna@gazeta.pl.

Wrocław

Sanktuarium Golgoty Wschodu u Ojców Redemptorystów
ul. E. Wittłga 10

10.09, godz. 11.00

Msza św. polowa w ceremoniale wojskowym w intencji Ojczyzny.
(dojazd tramwajami 1, 2, 4, 10 i autobusy 145, 146, E, do zajezdni tramwajowej na Dąbju – Biskupin).

godz. 13.00

Zwiedzanie z przewodnikiem Izby Pamięci z oprowadzeniem po terenie sanktuarium. Wiesława Wadowska – prelekcja (tel. 601 300 466).

Bazylika mniejsza kościoła garnizonowego WP pw. św. Elżbiety,
ul. św. Mikołaja I (obok Rynku).

15.09, godz. 11.00-16.00

Omówienie przez przewodnika – zesańca na Sybir – znajdujących się w bazylice tablic pamięci i kaplicy im. św. Rafała Kalinowskiego.
Krystyna Jaśkiewicz (tel. 608 452 651).

Pomnik Zesańców Sybiru, Skwer Sybiraka,
obok kościoła pw. św. Bonifacego
przy pl. Staszica 13.

17.09, godz. 11.00

Msza św. dla uczczenia Dnia Sybiraka i Martyrologii Polaków na Wschodzie (dojazd tramwajami 14, 24, autobusem 132).
Włodzimierz Kowalczyk (tel. 694 980 736).

Działalność Związku Sybiraków, w tym historyczne spotkania z młodzieżą szkolną, wznoszone Znaki Pamięci, wydawane publikacje, wywiady i okolicznościowe, historyczne filmy są dla nas – zesańców syberyjskich – „milowymi kamieniami” łączącymi przeszłość z teraźniejszością i zapewniają historyczną ciągłość w przyszłości.

Organizator:

Związek Sybiraków Oddział we Wrocławiu, ul. Kazimierza Wielkiego 61/4, 50-077 Wrocław, Zofia Helwing – honorowy prezes oddziału Związku Sybiraków, tel. 713 438 529.

Telewizja Polska, Oddział we Wrocławiu
ul. Karkonoska 8

10-11, 17-18. 09, godz. 10.00, 12.00
14.00 (grupy 20-30 osób)

Zwiedzanie Muzeum Telewizji Wrocław oraz pomieszczeń telewizyjnych
związanych z emisją, montażem, kontrolą sygnału

Mówiąc o kamieniach milowych nie sposób nie wspomnieć o ideach „dalekiego widzenia”, koncepcjach i wynalazkach, które w efekcie doprowadziły do powstania telewizji jako środka masowego przekazu o najwyższej doniosłości społecznej. W Muzeum Telewizji Wrocław omawiamy więc takie wątki, jak: najstarsze pomysły magicznego przekazu, przekaz mechaniczny, elektryczny, elektromagnetyczny, cyfrowy, satelitarny. Prezentujemy historię i dawne sprzęty TV Wrocław. Zwiedzamy studio informacyjne „Faktów”, publicystyczne, teatralne, reżyserkę, centralną aparaturę, montaż; poznajemy różne formy publicystyki telewizyjnej.

Organizator:

Telewizja Polska Oddział we Wrocławiu, ul. Karkonoska 8, 53-015 Wrocław, Piotr Kasprzycki, tel. 713 684 360, 506 252 585,
e-mail: piotr.kasprzycki@TVP.pl.

Dojazd:

Kierunek autostrada. Dojazd tramwajami: 2, 6, 7, 17; autobusami: 112, 113, 126.

Zakład Eksploatacji Tramwajów nr 6
(ul. Wróblewskiego) I nr 4 (ul. Powstańców Śl.)
Trzeci tor tramwajowy przed Halą Stulecia
(wagon tramwajowy typu 102 N) – ekspozycja
18.09, godz. 10.00-18.00

Klub Sympatyków Kolei we Wrocławiu i Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne sp. z o.o. prezentują wystawę poświęconą istotnym wydarzeniom związanym z procesem powstawania i rozwoju komunikacji zbiorowej na Dolnym Śląsku.

Wystawa ma charakter ekspozycji plansz ze zdjęciami i szczegółowymi informacjami o kluczowych elementach i ważnych wydarzeniach dla rozwoju komunikacji zbiorowej. Najważniejszymi elementami wystawy są takie wydarzenia, jak: powstanie europejskiej sieci kolejowej, ze szczególnym uwzględnieniem roli i znaczenia Wrocławia, historia budowy oraz procesu elektryfikacji sieci tramwajowej we Wrocławiu. Integralnym elementem wystawy jest możliwość zwiedzania dwóch zajezdni tramwajowych: nr 4 i nr 6. W zajezdni nr 4 (Borek) prezentowany jest tabor dla sieci Tramwaj Plus.

Dla najmłodszych entuzjastów transportu szynowego dostępna mała dreźyna ręczna, którą można odbyć krótką przejażdżkę.

Kamieniem milowym w rozwoju kultury Zachodu było powstanie kolei żelaznej. Jest to niewątpliwie jeden z najważniejszych projektów cywilizacyjnych – o ogromnej skali, który zdynamizował rozwój ludzkości. Od pierwszych komercyjnych zastosowań rewolucyjnego systemu transportu do ukończenia szkieletu europejskiej sieci kolejowej wystarczyło drugie ćwierćwiecze XIX w. W Europie rozpoczęła się era nowoczesności – szybki rozwój przemysłu i handlu, wymiany myśli i idei, migracji ludności i urbanizacji. Szynowy transport zbiorowy stał się wyznacznikiem kultury – porządkował czas i przestrzeń, jednocześnie przybliżając każdemu równe szanse uczestnictwa w wydarzeniach. Dziś – po kilkudziesięcioletniej dominacji indywidualnej motoryzacji w miastach Europy – miejski transport szynowy ponownie stanowi o nowoczesności miast oraz o jakości życia ich mieszkańców.

Organizator:

Klub Sympatyków Kolei we Wrocławiu,
ul. Paczkowska 26, 50-503 Wrocław,
Jacek Jerczyński, tel. 602 258 260,
e-mail: ksk_zarząd@wp.pl; MPK sp. z o.o.;
II Liceum Ogólnokształcące im. ks. J. Twardowskiego w Oleśnicy.

Centrum Kultury „Zamek”
pl. Świętojański 1
11.09.

Jarmark renesansowy na Zamku w Leśnicy

Koncerty zespołów muzyki i tańca dawnego, miasteczko rycerskie, pokazy walk, karczma, rzemieślnicy, kowal, kat, czarownica, mnisi, błazny, żonglerzy, szczudlarze i inne atrakcje. Szczegółowe informacje na stronie internetowej: www.pawana.eu.

Leśnicka Akademia Zamkowa – „99-lecie ilorazu inteligencji” – wykład. Szczegółowe informacje na stronie: www.zamek.wroclaw.pl.

Organizator:

Centrum Kultury „Zamek”, pl. Świętojański 1,
54-076 Wrocław, Tomasz Klimas,
tel. 696 430 894,
e-mail: gazeta@zamek.wroclaw.pl.

Dojazd:

Wrocław – Leśnica – przy drodze w kierunku Środy Śląskiej.

Wrocław – Leśnica

DOLINA PAŁACÓW I OGRODÓW

FUNDACJA DOLINY PAŁACÓW I OGRODÓW KOTLINY JELENIOGÓRSKIEJ

Wraz z końcem XVIII w., po wojnach śląskich i przejściu Dolnego Śląska przez Prusy od Cesarstwa Habsburskiego, pojawiły się w gospodarce i kulturze przedgórza Karkonoszy nowe zjawiska związane z rozbudową sieci pruskiej administracji na Śląsku. Ich wynikiem było osiedlanie się w Kotlinie Jeleniogórskiej wybitnych przedstawicieli pruskiej administracji i arystokracji, takich jak hrabiowie von Reden oraz von Gneisenau. W ślad za nimi Kotlinę Jeleniogórską jako miejsce swojego letniego pobytu wybrali przedstawiciele pruskiej rodziny królewskiej. Wraz z ich przybyciem zostały przebudowane zgodnie z XIX-wiecznymi trendami liczne rezydencje na tym terenie, m.in. pałace w Bukowcu, Mysłakowicach, Karpnikach oraz Wojanowie, które otoczono wielohektarowymi romantycznymi parkami. Równoczesne pojawienie się szlachty pruskiej spowodowało liczne inwestycje i inicjatywy związane z zapewnieniem godnego egzystowania niższemu warstwowi społecznemu trudniącemu się głównie niekonkurencyjną już wtedy, chałupniczą produkcją lnu oraz tkactwem. Najlepszym tego przykładem była przędzalnia w Mysłakowicach, która zapewniała zbyt dla plantatorów lnu na terenie kotliny oraz dawała pracę licznym jej mieszkańcom. Była to inwestycja finansowana z Banku Pruskiego zrealizowana z inicjatywy króla. Kolejnym przykładem związanym bezpośrednio z rodzinami szlacheckimi była działalność charytatywna hrabiny von Reden z Bukowca, która prowadziła Towarzystwo Biblijne mające na celu pomoc najuboższym mieszkańcom. Te działania oraz wiele innych związanych z rodzinami szlacheckimi stanowiły swoisty XIX-wieczny kamień milowy zmieniający na stałe krajobraz kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej. Dziś to dziedzictwo jest odkrywane na nowo. Rozpoczęta przed kilku laty szeroka promocja tego regionu pod nazwą „Dolina Pałaców i Ogrodów” odwołuje się bezpośrednio do

realizowanej w XIX w. wizji „Śląskiego Elizium”. Region ten jest coraz bardziej znany z największego nagromadzenia pałaców, co stanowi jego wyróżnik na wielokulturowej mapie Europy. Zapraszamy Państwa do odwiedzenia pałaców będących kamieniem milowym początkującym rozwój Kotliny Jeleniogórskiej takiej, jaką znamy w dniu dzisiejszym.

Herbaciarnia w Bukowcu

Bukowiec

Pałac w Bukowcu
herbaciarnia – park krajobrazowy
ul. Robotnicza 6

10-11.09, godz. 11.00, 13.00
Zwiedzanie pałacu z przewodnikiem

11.09, godz. 12.00
Koncert jesienny w herbaciarni – pawilon parkowy

Organizator:
Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej,
ul. Świdnicka 31, 50-066 Wrocław, Związek Gmin Karkonoskich,
ul. Robotnicza 5, Bukowiec 58-533 Mysłakowice,
Grażyna Kolarzyk, tel. 695 936 684,
e-mail: g.kolarzyk@dolinapalacow.pl.

Dojazd:
Pałac usytuowany jest we wschodniej części wsi Bukowiec, przy głównej drodze wiejskiej (ul. Robotnicza), po południowej stronie. Herbaciarnia usytuowana jest we wschodniej części wsi Bukowiec, przy głównej drodze wiejskiej (ul. Robotnicza), po północnej stronie drogi za zabudowaniami folwarcznymi.

Brunów

Pałac w Brunowie

Brunów 27

10-11, 17-18.09, godz. 11.00, 14.00

Zwiedzanie pałacu z przewodnikiem

Organizator:

Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej,
ul. Świdnicka 31, 50-066 Wrocław, Krzysztof Korzeń,
tel. 502 212 882, e-mail: k.korzen@dolinapalacow.pl,
Pałac w Brunowie, Brunów 27, 59-600 Lwówek Śląski.

Dojazd:

Pałac w Brunowie usytuowany jest przy drodze prowadzącej
z Lwówka Śląskiego do Bolesławca.

Pałac Paulinum

**Pałac Paulinum,
ul. Nowowiejska 62
10-11, 17-18.09, godz. 11.00, 14.00
Zwiedzanie pałacu z przewodnikiem**

Organizator:

Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej,
ul. Świdnicka 31,
50-066 Wrocław,
Grażyna Kolarzyk, tel. 695 936 684,
e-mail: g.kolarzyk@dolinapalacow.pl.

Dojazd:

Pałac Paulinum zlokalizowany jest na obrzeżach Jeleniej Góry,
tuż przy trasie wylotowej na Karpacz.

Karpniki

Pałac Dębowy

ul. Stawowa 12

18.09, godz. 11.00, 14.00, 15.00

Zwiedzanie pałacu z przewodnikiem

godz. 16.00

Recital fortepianowy Magdaleny Blum

Organizator:

Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej,

ul. Świdnicka 31, 50-066 Wrocław,

Grażyna Kolarzyk, tel. 695 936 684,

e-mail: g.kolarzyk@dolinapalacow.pl.

Dojazd:

Obiekt usytuowany jest poza obrębem wsi Karpniki,

u podnóża Gór Sokolich.

Wojanów

**Pałac Wojanów,
Wojanów 9**

10-11, 17-18.09, godz. 11.00, 14.00
Zwiedzanie pałacu z przewodnikiem

Organizator:
Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej,
ul. Świdnicka 31, 50-066 Wrocław,
Grażyna Kolarzyk, tel. 695 936 684,
e-mail: g.kolarzyk@dolinapalacow.pl.

Dojazd:
Pałac jest usytuowany po południowej stronie drogi
z Jeleniej Góry do Trzcińska.

Redakcja i prace wydawnicze:
Agnieszka Szepetiuk-Barańska
Robert Dudziński
Maciej Zalewski

Zdjęcia:

Ireneusz Białęcki str. – str. 22
Lech Błaczkowski – str. 88
Artur Goliński – str. 18
Stanisław Januszewski – str. 82
Rafał Kapica – str. 10, 12, 86, 90, 96
Rafał Kordy – str. 28
Romuald Łuczyński – str. 8, 34, 38, 46, 50, 56
Aleksandra Nowak-Odelga – str. 30
Sławomir Osiecki – str. 74
Zbigniew Podurgiel - str. 6
Henryk Sławiec - str. 76
Teresa Sobala – str. 14
Romuald Sódek – str. 101, 102, 104, 106, 108, 110
Tomasz Śnieżek – str. 20
Remigiusz Żukowski – str. 36
archiwum wydawcy – str. 5, 25, 44, 84

Opracowanie graficzne:

Rafał Kapica
www.frikzstudio.com.pl

ISBN 978-83-61900-20-7
ISBN 978-83-7432-761-9

Realizacja wydawnicza i druk:
Oficyna Wydawnicza ATUT
ul. T. Kościuszki 51a, 50-011 Wrocław
www.atut.ig.pl